

ВЗАЄМОДІЯ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ У ПРОТИДІІ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

COOPERATION OF OPERATIVE SUBDIVISIONS OF LAW ENFORCEMENT AUTHORITIES OF UKRAINE IN COUNTERACTION TO THE CRIMES IN THE FIELD OF APPEAL OF NARCOTIC FACILITIES

Грень Р.Р.,

*аспірант кафедри кримінального права і процесу
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»*

У статті визначено зміст та поняття взаємодії оперативних підрозділів правоохоронних органів України у протидії незаконному обігу наркотичних засобів. Розглянуто основні форми співпраці оперативних підрозділів правоохоронних органів. Визначені основні недоліки такої взаємодії та напрями щодо її удосконалення.

Ключові слова: оперативні підрозділи, правоохоронні органи, обіг наркотиків, наркобізнес, взаємодія, характерні риси взаємодії, форми співпраці.

В статье определены содержание и понятие взаимодействия оперативных подразделений правоохранительных органов Украины в противодействии незаконному обращению наркотических средств. Рассмотрены основные формы сотрудничества оперативных подразделений правоохранительных органов. Определены основные недостатки такого взаимодействия и направления относительно его усовершенствования.

Ключевые слова: оперативные подразделения, правоохранительные органы, обращение наркотиков, наркобизнес, взаимодействие, характерные черты взаимодействия, формы сотрудничества.

In the article maintenance and concept of co-operation of operative subdivisions of law enforcement authorities of Ukraine are certain in counteraction to the illegal appeal of narcotic facilities. The basic forms of collaboration of operative subdivisions of law enforcement authorities are considered. Certain basic lacks of such co-operation and direction in relation to her improvement.

Key words: operative subdivisions, law enforcement authorities, appeal of drugs, drug dealing, co-operation, personal touches of co-operation, form of collaboration.

Постановка проблеми. Необхідність взаємодії оперативних підрозділів правоохоронних органів (Міністерства внутрішніх справ (МВС), Служби безпеки України (СБУ), Державної митної служби України (ДМСУ), Державної прикордонної служби України (ДПСУ), Державної пенітенціарної служби України (ДПтСУ)) зумовлюється недостатнім власним інформаційно-аналітичним забезпеченням у протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, а також потребою використання сил та засобів інших підрозділів правоохоронних органів та міжнародних організацій.

Наркобізнесу протистоїть діяльність розгалуженої мережі оперативних підрозділів правоохоронних органів, що потребує упорядкування, взаємозв'язку, узгодженості їх спільних дій, відповідної підпорядкованості й маневру силами і засобами.

Стан опрацювання. Перші фундаментальні дослідження з питань організації і тактики взаємодії оперативних підрозділів між собою, зокрема, були здійснені Д.В. Гребельським, А.Г. Лекарем, В.О. Лукашковым. В їхніх роботах були розроблені загальні основи взаємодії оперативних підрозділів.

Теоретичними розробками взаємодії суб'єктів оперативно-розшукової діяльності в останні роки, окрім названих авторів, займалися О.М. Бандурка, Г.М. Бірюков, С.В. Богданов, А.А. Галючек, О.А. Гапон, А.А. Глієвий, В.Л. Грохольській, Л.Ф. Гула, О.О. Церевгін, С.О. Дідоренко, О.Ф. Должен-

кова, П.Т. Дорошенко, І.П. Козаченка, Я.Ю. Кондратьєва, К.Г. Костенко, В.В. Максимов, В.А. Некрасов, С.І. Ніколаюк, В.Л. Ортинський, Д.М. Серєда, І.Ф. Харабєрюш, О.І. Харабєрюш, І.Р. Шинкаренко та інші.

Поняття взаємодія є зовнішньо схожим з такими поняттями, як «співробітництво», «координація», «узгодження», «сприяння». Філософія розглядає взаємодію як категорію, що відображає процеси впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємну зумовленість, зміну стану, а також породження одного об'єкта іншим. Взаємодія означає «взаємно діяти», «спільно працювати», «співробітничати» і заснована на законі та підзаконних актах; взаємодія – це спільна або погоджена за місцем і часом у певних межах діяльність оперативних підрозділів між собою та з іншими підрозділами і службами, що здійснюється відповідно до їхньої компетенції та спрямована на виявлення та припинення злочинів, нейтралізацію причин і умов, які сприяють їх вчиненню [1, с. 82].

О.М. Бандурка зазначає, що оперативні підрозділи діють не самі по собі, а в системі органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Вони здатні виконувати свої завдання не ізольовано, а у взаємодії з іншими підрозділами правоохоронних органів, використовуючи їх можливості [2, с. 140].

Водночас І.П. Козаченко взаємодію відповідних оперативних підрозділів між собою розглядає як

своєрідну модель використання негласних сил і заходів, оперативно-технічних засобів, обміну конфіденційною інформацією, проведення спеціальних операцій з урахуванням оперативної обстановки або оперативно-розшукової ситуації [3, с. 192].

Я.Ю. Кондратьєв визначає взаємодію як основу інформаційного забезпечення діяльності конкретного оперативного підрозділу та створення належних умов для його роботи [1, с. 84].

У той же час І.Р. Шинкаренко підкреслює, що на сьогоднішній день не напрацьовано єдиної точки зору на сутність взаємодії взагалі та взаємодії між оперативними підрозділами правоохоронних органів України зокрема [4, с. 44].

Метою статті є визначення сучасного стану взаємодії оперативних підрозділів правоохоронних органів України у протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів.

Виклад основного матеріалу. Результати різноманітних досліджень засвідчують, що в основу співробітництва оперативних підрозділів правоохоронних органів у протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів покладено напрацьовану та зумовлену певними традиціями (стереотипами, досвідом тощо) практику. При цьому взаємодія здійснюється у поєднанні багатогранної та двосторонньої засад діяльності вказаних суб'єктів, які доповнюють одна одну.

Наприклад, у межах внутрішньої взаємодії оперативні підрозділи у боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів МВС вступають у співпрацю із службами і підрозділами зазначеної системи: карним розшуком, управлінням захисту економіки, управлінням оперативної служби, оперативно-технічною, експертною службами, досудовим слідством тощо. Організаційні форми взаємодії оперативних підрозділів правоохоронних органів України передбачені спільними відомчими нормативними актами МВС, СБУ, ДМСУ, ДПСУ, ДПтСУ або витікають з їхніх вимог. Згідно зі статтею 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативні підрозділи зобов'язані здійснювати взаємодію між собою та іншими правоохоронними органами, в тому числі відповідними органами іноземних держав та міжнародними антитерористичними організаціями, з метою швидкого і повного попередження, виявлення та припинення злочинів.

Серед нормативних актів, що регламентують взаємодію оперативних підрозділів правоохоронних органів, можна назвати спільний Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Державного комітету у справах охорони державного кордону України, Державного митного комітету України, Національної гвардії України, Міністерства юстиції України «Про за твердження Інструкції про взаємодію правоохоронних та інших органів України у боротьбі із злочинністю» від 10 серпня 1994 р. № 4348/138/151/11-2-2870/172/148-407/2-90-442. Також у 2003 р. затверджено Інструкцію про порядок взаємодії підрозділів митної варті Державної митної служби України та підрозділів Держав-

ної прикордонної служби України від 8 вересня 2003 р. №597/65. Правовою основою оперативно-розшукової взаємодії оперативних підрозділів ОВС та ДПтСУ є спеціальна спільна Інструкція від 31 жовтня 2002 р.

Використання в кримінальному провадженні матеріалів оперативно-розшукових та оперативно-технічних заходів, яким надано гриф секретності, здійснюється з дотриманням процедур розсекречування матеріальних носіїв інформації, передбачених Порядком та положеннями Інструкції «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні», затвердженої спільним Наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України та Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 р. № 114/042/516/199/936/1687/5. Інструкція про взаємодію Міністерства внутрішніх справ України та Служби безпеки України при проведенні оперативно-технічних заходів, затвердженої спільним Наказом Міністерства внутрішніх справ та Службою безпеки України від 2 липня 2007 р., зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 10 липня 2007 р. за № 786/14053.

Форми і методи взаємодії, безумовно, мають свою специфіку і низку невирішених проблем. У свою чергу, потребують осмислення, чіткої класифікації та нормативного врегулювання різні за змістом процесуальні і непроцесуальні форми взаємодії.

Форми взаємодії оперативних підрозділів у протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів вельми різноманітні. До них належать обмін оперативною і іншою інформацією; спільне планування, узгодження за часом та місцем та здійснення оперативно-розшукових заходів; допомога наявними силами та засобами; тимчасова передача негласних співробітників; обмін досвідом оперативно-розшукової діяльності; проведення спільних оперативно-тактичних операцій; участь керівників в нарадах та розборах проведених оперативно-заходів; спільне видання оглядів, методичних рекомендацій за результатами спільної діяльності у протидії злочинності [5, с. 1044].

Вибір форм взаємодії визначається самими учасниками з огляду на конкретну обстановку. Вони вельми різноманітні і залежать не тільки від конкретних умов, але і від специфіки діяльності названих суб'єктів взаємодії, їх реальних можливостей, низки суб'єктивних чинників.

За допомогою дослідження виявлена низка проблем в цій області. Так, на питання «Як Ви оцінюєте сучасний стан взаємодії підрозділів і служб МВС України у протидії з незаконним обігом наркотичних засобів?» 62% респондентів відповіли «незадовільно», 28% опитаних – «добре», 10% було важко відповісти.

Також велика частина респондентів висловила негативну думку про взаємодію БНОН з підрозділами карного розшуку (57%), з оперативно-пошуко-

вими і підрозділами спеціальних технічних заходів (53%).

Основними причинами цього є незацікавленість оперативних працівників правоохоронних органів у викритті злочинів на території обслуговування (71%), недоліки нормативного правового забезпечення (29%).

Доцільно, на нашу думку, розглянути основні форми взаємодії.

1) *Поточний обмін оперативними відомостями і інформацією явного характеру, що становить як взаємний, так і односторонній інтерес.*

Взаємне інформування уможливорює своєчасне виявлення осіб і фактів, які становлять оперативний інтерес. Обмін інформацією може бути організований на постійній основі або мати разовий характер, а також може здійснюватися безпосередньо між підрозділами одного державного органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність. Така необхідність виникає в тих випадках, коли в процесі проведення ОРД одержано інформацію, що потребує дій, які не входять до компетенції відповідного підрозділу.

Сюди належать статистичні відомості про рівень, структуру і динаміку злочинності, інформація про незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання, розповсюдження та контрабанди наркотичних засобів, пов'язаних з іншими регіонами, а також прояви корупції та інших явищ політичної, економічної і соціальної дійсності які впливають на наркотичну ситуацію в регіоні.

Проте, як свідчить анкетування, оперативні працівники оцінюють ефективність обміну інформацією як незадовільну з таких причин: 22% – відсутність єдиної системи взаємного інформування; 26,9% – відсутність окремого підрозділу для організації взаємодії; 25,2% – незадовільне налагодження співпраці керівників взаємодіючих підрозділів; 25,9% – недосконалість правової основи тощо. Рівень інформаційної взаємодії становить «задовільно» (25%), «незадовільно» (75%).

Дослідженням виявлено, що найбільше використовують форми інформаційної взаємодії для вирішення таких завдань: попередження наркозлочинності (42,2%); затримання фігурантів з наркотиками (58,7%); розшук злочинців (34,7%); забезпечення проведення комплексних операцій з припинення постачання наркотичних засобів на обслуговувану територію (24,5%). Оцінка стану взаємодії за рівнями становить «низький» (40,1%).

2) *Сумісне планування та обговорення наявної інформації на робочих зустрічах, об'єднаних оперативних нарадах керівників оперативних підрозділів із проблемних питань щодо боротьби з вказаними злочинами.*

Практика показує, що останнім часом взаємодія керівників оперативних підрозділів у протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів у формі робочих зустрічей отримала достатній розвиток. Анкетування керівників і співробітників оперативних підрозділів ОВС України показало, що спільні плани склалися для проведення контрольованого поста-

чання наркотиків (27,5%); затримання автотранспорту який перевозив наркотики (22,4%); затримання ОЗГ, які займалися наркобізнесом (15,6%); проведення обшуків одночасно у різних регіонах (11,5%); відпрацювання підприємницьких структур і банківських установ щодо відмивання коштів від наркобізнесу (14,2%); проведення оперативних комбінацій з виявлення нарколабораторій (9%).

3) *Сумісне проведення спеціальних операцій, окремих оперативно-розшукових заходів, що вимагають комплексного використання взаємодіючих суб'єктів сил і засобів.*

Останніми роками практикується проведення локальних операцій щодо відпрацювання міст, населених пунктів, окремих територій і об'єктів зі складною криміногенною обстановкою, де істотно відбувається зростання наркозлочинів.

Така форма взаємодії отримала розвиток при проведенні комплексних оперативно-профілактичних операцій («Допінг», «Мак», «Канал» тощо). Під час анкетування співробітники оперативних підрозділів МВС України зазначили, що брали участь в таких операціях з метою виявлення незаконного посіву маку та конопель (34,7%); перевірки наркотичних притонів (37,9%); відпрацювання аптек щодо незаконного відпуску медичних препаратів з вмістом наркотиків (11,4%); відпрацювання місць загального користування (бари, ресторани, кафе, учбові заклади тощо) щодо виявлення розповсюджувачів наркотиків та осіб, що їх вживають без дозволу лікаря (16%).

4) *Дослідження практичної діяльності встановлено, що в останні роки після прийняття доповнень до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» в 2013 р., пов'язаних з новим Кримінальним процесуальним кодексом України, така форма, як передавання негласних співробітників, призупинена у зв'язку з введенням окремої категорії таких осіб, що передбачено новою таємною Інструкцією.*

5) *Така форма взаємодії, як проведення колегій, нарад, конференцій, видання методичних рекомендацій, бюлетенів, журналів, виглядає таким чином: колегії щодо роботи оперативних підрозділів проводяться два рази на рік; один раз на рік проводяться конференції в учбових закладах МВС України щодо напрямів удосконалення оперативно-розшукової діяльності; у п'яти учбових закладах МВС видаються Наукові вісники з друкуванням окремих статей; Науково-дослідний інститут МВС видає «Бюлетень з обміном досвідом роботи».*

Недолік зазначених видань полягає в тому, що ці публікації в 95% носять суто науковий розгляд проблеми без врахування практичних напрацювань.

6) *Основною організаційною формою внутрішньої взаємодії оперативних підрозділів є організація взаємодії з органами досудового розслідування в процесі реалізації оперативних матеріалів.*

Так, Наказ МВС України від 14 серпня 2012 р. № 700 визначає особливості організації взаємодії при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або пре-

курсорів. Згідно з пунктом 11.1 цього Наказу при наявності в оперативного підрозділу достатньої інформації про готування до вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, пов'язаного з незаконним збутом наркотичних засобів, начальника оперативного підрозділу звертається до начальника слідчого підрозділу для планування погоджених дій під час проведення оперативної закупки та затримання причетних до цього осіб.

Серед форм взаємодії, вироблених практикою, є участь у слідчо-оперативних групах. Формування ефективно функціонуючої СОГ в організаційному плані є достатньо складним завданням. Це передусім вибір досвідчених працівників, звільнення їх від зайвого навантаження, забезпечення засобами зв'язку, криміналістичною та спеціальною технікою, транспортом тощо.

Слідчо-оперативні групи створюються, як правило, для реалізації оперативних розробок щодо наркоділків, що займаються збутом наркотичних засобів, злочинна діяльність яких має багаторазовий характер, або у формі розслідування відповідних кримінальних проваджень.

При підготовці до проведення операції із затримання на місці злочину учасників незаконного обігу наркотичних засобів на етапі її планування заздалегідь узгоджуються дії слідчого і співробітників опе-

ративного підрозділу, і враховуються всі можливості отримання доказів, що викривають злочинців. Тут найважливіше місце належить діям, що забезпечують виявлення і вилучення наркотиків.

Особлива увага приділяється тактиці затримання найбільш кваліфікованих учасників незаконного обігу наркотичних засобів, а саме розповсюджувачів, розкрадачів.

Висновки. Необхідно констатувати, що сьогодні існує низка теоретичних, правових, організаційних та тактичних проблем зі здійснення взаємодії між оперативними підрозділами правоохоронних органів України з метою створення державної системи протидії злочинам, у сфері обігу наркотичних засобів, до яких відносяться відсутність єдиного наукового підходу до визначення сутності та змісту взаємодії взагалі та її особливостей у протидії наркобізнесу зокрема; в законодавчих актах не розкрита сутність та форми взаємодії і не визначені санкції за недобросовісну взаємодію; відсутні розробки теоретичної моделі взаємодії оперативних підрозділів правоохоронних органів України у сфері протидії наркозлочинності; відсутні розробки порядку та тактичних прийомів здійснення різних видів взаємодії оперативних підрозділів правоохоронних органів України у протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. / [відп. ред.: В.В. Коваленко, Є.М. Моїсєєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко]. – К. : Атіка, 2003– . – Т. 6 : Оперативно-розшукова діяльність поліції (міліції). – 2010. – 1128 с.
2. Бандурка О.М. Оперативно-розшукова діяльність : [підручник] / О.М. Бандурка. – Х. : Вид-во Національного ун-ту внутр. справ, 2002. – 336 с.
3. Козаченко І.П. Основные направления совершенствования теории и практики оперативно-розыскной деятельности / И.П. Козаченко. – К. : НУАВС, 1992. – 285 с.
4. Шинкаренко І.Р. Взаємодія оперативних підрозділів ОВС та пенітенціарних систем України: прикладні проблеми наукового забезпечення / І.Р. Шинкаренко // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка. – 2012. – Спеціальний випуск № 3. – С. 37–46.
5. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 8 т. / [відп. ред.: В.В. Черней, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко, Ю.І. Римаренко]. – К. : Атіка, 2003– . – Т. 8 : Інформаційно-аналітична, освітня та наукова діяльність, психологічні засади поліцейської служби, міжнародне співробітництво. – 2010. – 1132 с.